

सहायकस्तर चौथो तह नायब प्राविधिक सहायिक (कृषि) पदको लिखित परिक्षाको पाठ्यक्रम

विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न संख्या × अङ्क भार	समय
सेवा सम्बन्धी	६०	२४	वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice)	३० प्रश्न × २ अङ्क = ६०	३० मिनेट

द्रष्टव्य:- वस्तुगत बहुवैकल्पिक परीक्षामा यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिनेछ।

एकाइ	१	२	३	४	५	६	७
प्रश्न संख्या	६	४	४	४	४	४	४

१. कृषिसम्बन्धी

(१२ अङ्क)

- १.१. नेपालको संविधानमा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था
- १.२. निजामती सेवा ऐन, २०४९ तथा निजामती सेवा नियमावली, २०५० मा कर्मचारीको आचरण, विदा र सजाय सम्बन्धी व्यवस्था
- १.३. राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१
- १.४. चालू योजनामा कृषि क्षेत्रको प्राथमिकता, लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यक्रम एवं कार्यान्वयन रणनीति तथा प्रादेशिक आवधिक योजनामा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था
- १.५. कृषि विकास रणनीति २०१५-२०३५ र यसका प्रमुख विशेषताहरू
- १.६. भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयको संस्थागत संरचना र भूमिका
- १.७. प्रदेश र स्थानीय स्तरमा कृषि विकास कार्यक्रम तर्जुमा कार्यान्वयन र मूल्यांकन
- १.८. कृषि उत्पादन सामग्रीहरू (बिउबिजन, मल, सिँचाइ, कृषि यन्त्र र उपकरण रासायनिक र जैविक विषादी सूक्ष्म खाद्य तत्व तथा हर्मोन) को सामान्य जानकारी
- १.९. कृषि विकासमा सरकारी, सहकारी, निजी क्षेत्र तथा महिला एवं युवाहरूको भूमिका
- १.१०. नेपालको अर्थतन्त्रमा कृषि क्षेत्रको योगदान र प्रमुख समस्याहरू
- १.११. कृषि वस्तुहरूको उत्पादनोपरान्त (पोष्ट हार्भेस्ट) हुने क्षति र क्षति कम गर्ने उपायहरू
- १.१२. प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनका सिद्धान्तहरू
- १.१३. कृषि तथ्यांक, अनुगमन एवं मूल्याङ्कनको महत्त्व
- १.१४. कृषि क्षेत्रमा कर्जा र बाली बीमाको सम्बन्धी व्यवस्था
- १.१५. कृषि आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण, सघनीकरण र औद्योगिकरणबारे सामान्य जानकारी
- १.१६. प्राकृतिक प्रकोप (बाढि, पहिरो, असिना, तुषारो, खडेरी), जलवायु परिवर्तन (तापक्रम र वर्षा) को असर तथा अनुकूलन न्यूनीकरणका उपायहरू

विष्णु प्रसाद भुसाल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

१.१७. दिगो कृषि विकासका सिद्धान्तहरू बारे सामान्य जानकारी

१.१८. संघीयतामा कृषि क्षेत्र एवं कृषि विकास कार्यक्रममा संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको भूमिका

२. बागवानी

(८ अङ्क)

२.१. बागवानी (हर्टिकल्चर) को परिभाषा र यसका शाखाहरू

२.२. नेपालमा बागवानी विकासको आवश्यकता र सम्भावना

२.३. फलफूल र तरकारी बालीहरू तथा मसलाबाली र पुष्पखेती सम्बन्धी सामान्य जानकारी

२.४. नेपालको जलवायु क्षेत्र (Climatic zones) र लुम्बिनी प्रदेशमा गरिने फलफूल खेती सम्बन्धी सामान्य जानकारी

२.५. करेसावारी (Kitchen garden) को महत्व र स्थापना

२.६. बगैँचा स्थापना: जग्गाको तयारी, बगैँचाको रेखाङ्कन, खाडल खन्ने, बोट लगाउने दूरी र तरिका, बारबन्देज तथा अवरोधक विरुवाहरू

२.७. तरकारी बालीको उत्पादन:

२.७.१. आलु (Potato)

२.७.२ काउली समूह (Cole crops)

२.७.३ फल समूह (Fruit vegetables)

२.७.४ जरे बाली समूह (Root crops)

२.७.५ गानो बाली समूह (Bulb crops)

२.७.६ फर्सी समूह (Cucurbits)

२.७.७. सागपात समूह (Leafy vegetables)

२.७.८. कोशे बाली समूह (Leguminous vegetables)

२.८. फलफूल बोटको प्रसारण

२.८.१. बीउबाट प्रसारण (Sexual propagation)

२.८.२. वानस्पतिक प्रसारण (Vegetative propagation): कटिङ्ग, लेयरिङ्ग, ग्राफिटिङ्ग, बडिङ्ग

२.९. फलफूल, औद्योगिक बाली तथा तरकारीको नर्सरी स्थापना र व्यवस्थापन

२.१०. बगैँचाको प्रबन्ध: माटोको प्रबन्ध, प्राङ्गारिक तथा रासायनिक मलको प्रयोग विधिहरू, सिंचाई र निकास अन्तरबाली, मल्लिचड (छापो)

२.११. फलफूलको तालिम र काँटछाँट (Training and Pruning) को महत्व र तरिकाहरू

२.१२. फलफूल खेती प्रविधि: आँप, लिची, सुन्तलाजात (Citrus), किवी, स्याउ, ओखर, नास्पाती, भुँइकटहर, अम्बा, मेवा, केरा र अंगुर

२.१३. बेमौसमी तरकारी उत्पादन

२.१४. तरकारी बीउ उत्पादन प्रविधि: काउली, मुला, गोलभेडा, केराउ, फर्सी

विष्णु प्रसाद भुसाल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकारी

- २.१५. बीउ आलु उत्पादन प्रविधि
- २.१६. बागवानीजन्य बालीहरूको उत्पादनोपरान्त क्षति नियन्त्रण
- २.१७. फलफुल, तरकारी, आलु तथा मसला बालीका प्रमुख जातहरू
- २.१८. नेपालमा चिया, कफी, अलैंची, अदुवा र बेसार खेती
- २.१९. नेपालमा बागवानीजन्य उत्पादित वस्तुहरूको बजार व्यवस्था
- २.२०. सुन्तलामा हास (Citrus Decline) तथा समाधानका उपाय
- २.२१. तरकारीबालीमा वर्णशङ्कर जातहरूको प्रयोग सम्बन्धी सामान्य जानकारी

३. कृषि प्रसार

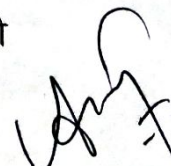
(८ अङ्क)

- ३.१. कृषि प्रसार- परिचय, अवधारणा, सिद्धान्त र महत्व
- ३.२. कृषि प्रसार कार्यकर्ता र निजमा हुनुपर्ने गुणहरू
- ३.३. नेपालमा संचालन भएका विभिन्न कृषि प्रसार पद्धतिहरू
- ३.४. नेपालमा संचालित विभिन्न कृषिप्रसार तरिकाहरू र तिनीहरूको संचालन विधि
- ३.५. अगुवा कृषक तथा कृषक समूहको परिचय, महत्व एवं कृषि प्रसारमा अगुवा कृषक र हरित स्वयंसेवकको भूमिका
- ३.६. कृषक समूह र सहकारी गठन प्रकृया एवं प्रभावकारी परिचालन
- ३.७. कृषि प्रसारमा स्थानीय नेतृत्वको भूमिका
- ३.८. Innovation, Diffusion and Adopters' Categories
- ३.९. कृषि सञ्चार र प्रविधि प्रसारणमा श्रव्यदृश्य सामग्री, मोबाइल एप्लिकेशन र किसान कल सेन्टर
- ३.१०. कृषि तालिम र यसको महत्व तथा कृषक तालिममा आवश्यकता पहिचान
- ३.११. प्रभावकारी तालिम संचालनका आधारहरू

४. बाली विज्ञान

(८ अङ्क)

- ४.१. बाली विज्ञानको परिभाषा र नेपालमा बाली विकासको महत्व
- ४.२. नेपालमा लगाइने खाद्यान्न, दलहन, तेलहन तथा औद्योगिक बालीहरूको वैज्ञानिक नामाकरण र वर्गीकरण
- ४.३. नेपालको हावापानी अनुसार विगत पाँच वर्षमा सिफारिश गरिएका धान, मकै, गहुँ, उखु, जुट, मुसुरो र तोरी बालीका जात र तिनीहरूको पाक्ने अवधि, सरदर उत्पादन क्षमता, सिफारिश क्षेत्र र मुख्य विशेषताहरू
- ४.४. बीउको परिभाषा, प्रमाणिकरण तथा यथार्थ संकेतपत्र पद्धति अनुसार बीउका पुस्ताहरूको नाम एवं पुस्ता बनाउने ट्यागको रंग
- ४.५. गुणस्तरीय विउ उत्पादन र उत्पादनोपरान्त गुणस्तर कायम राख्न अपनाउनु पर्ने विधिहरू
- ४.६. धान, मकै, गहुँ, उखु, मुसुरो र तोरी बालीहरूको उन्नत खेती प्रविधि
- ४.७. लुम्बिनी प्रदेशका विभिन्न क्षेत्रमा प्रचलित बालीचक्र सम्बन्धी जानकारी

विष्णु प्रसाद मुसाल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

५. बाली संरक्षण

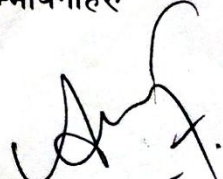
(८ अङ्क)

- ५.१. नेपालका प्रमुख खाद्यान्न, नगदे, तरकारी एवं फलफूल बालीका प्रमुख रोग, किरा, मुसा एवं झारपातको नाम, पहिचान, नोक्सानी, लक्षण एवं रोकथाम प्रविधि
- ५.२. एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन (Integrated pest management) को परिचय, सिद्धान्त र महत्व, कृषक पाठशाला तरिका र भूमिका
- ५.३. कृषि विकासमा उत्पादनोपरान्तको रोग किरा व्यवस्थापनको महत्व र यस क्षेत्रमा उपलब्ध प्रविधिहरू
- ५.४. बाली संरक्षण प्रयोगशाला निदान सेवाका लागि प्रयोग हुने सामान्य विधिहरू
- ५.५. रोग, किरा, एवं झारपात तथा तिनको प्राकृतिक शत्रुहरू (मित्रजीव) को जानकारी र उपयोगिता
- ५.६. मौरी पालन, रेशम किरा पालन तथा किम्बु खेतीको उन्नत प्रविधि
- ५.७. नेपालमा खेती गरिएका च्याउका प्रजाती र कन्ये, गोब्रे, दुधे र सिताके च्याउ खेती प्रविधि
- ५.८. रोग, किरा व्यवस्थापनमा Plant Quarantine को भूमिका
- ५.९. जीवनाशक विषादी ऐन, २०४८ र जीवनाशक विषादी नियमावली २०५० का विशेषताहरू
- ५.१०. नेपालमा प्रतिबन्ध गरिएका विषादीहरू, विषादीको सुरक्षित प्रयोग र विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषणको सामान्य जानकारी
- ५.११ जैविक, वनस्पतिक तथा रसायनिक विधिबाट बाली संरक्षण

६. कृषि अर्थशास्त्र

(८ अङ्क)

- ६.१. कृषि अर्थशास्त्रको परिचय र कृषि विकासमा यसको महत्व
- ६.२. माग तथा आपूर्तिको परिचय र नियम
- ६.३. बजारमुखी कृषि उत्पादन योजनाको अवधारणा
- ६.४. कृषि विकासमा बजारको महत्व
- ६.५ फार्मगेट, थोक तथा खुद्रा मुल्यको अवधारणा
- ६.६. समूह बजार, हाट बजार सहकारी बजारको परिचय, वर्तमान स्थिति र कृषि विकासमा यसको महत्व
- ६.७. खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको अवधारणा
- ६.८. उत्पादन लागतको परिचय र तुलनात्मक लाभका बालीहरूको पहिचानमा यसको भूमिका
- ६.९. प्राथमिक तथ्यांक (Primary data) र सहायक तथ्यांक (Secondary data) को परिचय तथा श्रोतहरू एवं तथ्यांक संकलन गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू।
- ६.१० ऋप कटिङ्ग र यसको महत्व
- ६.११ कृषि उद्यम (Agri-business) को परिचय र नेपालमा यसका सम्भावनाहरू
- ६.१२ कृषि वस्तुमा मूल्य श्रृंखला विकासको परिचय तथा महत्व

विष्णु प्रसाद भुसाल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

७. माटो व्यवस्थापन

(८ अङ्क)

७.१. माटोको परिभाषा, माटो निर्माणको प्रक्रिया र नेपालको माटोबारे संक्षिप्त जानकारी:

७.२. माटोका गुणहरू

७.२.१. भौतिक गुण:- माटोको बनोट, बुनोट, घनत्व, रंग, माटोको पानी धारण गर्ने क्षमता

७.२.२. रसायनिक गुण:- माटोको प्रतिक्रिया (पि.एच.), प्रांगारिक पदार्थ र यसको महत्त्व, कार्बन, नाइट्रोजन अनुपात

७.२.३. जैविक गुण:- राईजोबियम र एजोटोब्याक्टर

७.२.४ अम्लीय र क्षारीय माटोको सुधार किन र कसरी

७.३. विरुवालाई आवश्यक निम्न खाद्य तत्वहरूको काम र तिनको कमी हुँदा देखिने लक्षण र रोकथामका उपायहरू

७.३.१. मुख्य तत्वहरू:- नाइट्रोजन, फस्फोरस र पोट्यास

७.३.२. सहायक तत्वहरू:- क्याल्सियम, म्याग्नेसियम र गन्धक

७.३.३. सूक्ष्म तत्वहरू:- फलाम, तामा, जस्ता, म्याग्नेज, मोलिब्डेनम, सुहाग (बोरोन) र क्लोरिन

७.४. मल र मलखाद

७.४.१. प्रांगारिक मलहरू (कम्पोष्ट मल, गोठेमल, भर्मिकम्पोष्ट, सूक्ष्म जैविक मल, कुखुराको मल, हरियो मल, बायोग्यास लेदोको मल)

७.४.२. रसायनिक मलहरू (नाइट्रोजनयुक्त, फस्फोरसयुक्त, पोट्यासयुक्त, मिश्रित र यौगिक, सहायक खाद्यतत्वयुक्त, सूक्ष्मतत्वयुक्त)

७.४.३. मलको मात्रा निकाल्ने तरिका

७.४.४. मलको प्रकृति, प्रयोग समय र प्रयोग गर्ने तरिकाहरू

७.५. माटो जाँच सेवा

७.५.१. माटोको नमूना लिने तरिका: किन, कहिले र कसरी

७.५.२. माटो जाँचको लागि माटोको तयारी

७.५.३. Kit box बाट नाइट्रोजन, फस्फोरस, पोट्यास तथा पि. एच. पत्ता लगाउने तरिका

७.६. माटो शिविर र यसको महत्त्व, घुम्ती माटो परीक्षण प्रयोगशालाबाट माटो जाँच

७.७. माटोको उर्वराशक्ति कायम राख्ने र बाली उत्पादनमा यसको व्यवस्थापन र महत्त्व

७.८. भू-क्षय (Soil Erosion) र यसको कारण, प्रकार तथा व्यवस्थापन

७.९. एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन

*****

विष्णु प्रसाद भुसाल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत